

GUILELMI A CONCHIS *PHILOSOPHIAE*
LIBER TERTIUS

by Gregor Maurach
(University of South Africa, Pretoria)

Edidi primum librum Philosophiae Guilelmi a Conchis¹ id potissimum spectans ut stemma codicum invenirem, ut codices optimos seligerem, ut fundamentum icerem totius operis edendi. Attamen sescenti versiculi illius libri pauciores praebuerunt lectiones varias quam ut stemma posset constituti omnibus numeris absolutum. Qua de re editurus sum hodie tertium librum Philosophiae ut stemma corrigam, viamque ad totum opus edendum novis rationibus suffulciam.

TEXTUS LIBRI III

(§1) Etsi studiis docendi occupati parum spatii ad describendum habeamus, quoniam tamen multos vestes philosophiae abscidentes et cum panniculis arreptis totam sibi eam cessisse credentes abisse cognoscimus, (§2) voce ipsius reclamantis excitati, ne nuda remaneat, particulas abscisas stilo nostrae parvitatis consuimus (§3) non ignari morsibus invidiae nos subiacere, quia hodie est periculum et nosse et habere. (§4) Sed quoniam uit ait quidam iustius invidia nihil est, quae protinus ipsum

auctorem rodit excrucians animum

et Horatius

invidia Siculi non invenere tyranni
maius tormentum,

(§5) de tormento illorum certi, etsi de multis morsibus venenatorum non dubitantes quasi Catonem per aestum Libiae veritatem sectantes rationibus diversis ut linguis philosophorum muniti ad sequentia transeamus. (§6) Et quoniam de aethere et ornatu eiusdem quae nobis visa sunt nostro proposito congrua docuimus, de aere illi coniuncto et subdito doceamus, quae et unde in illo contingent ostendentes.

1. *Die Prinzipienlehre des Wilhelm von Conches*, Pretoria/Amsterdam, 1975 (continet editionem libri primi cum apparatu notisque). Sigla quibus hac in editione usus sum eadem sunt quae in *Die Prinzipienlehre etc.* adhibui nec non in editione Libri V *Dragmatici* quam invenias in *Acta Classica* 16, 1973, 177 sqq.

1. De aere
3. Quare superior ignis non sit fervens
5. Quare sol calefaciat terram et ignis superior non
7. Unde videatur quod sanguis plu- at
9. Unde grando
11. Quare numquam nives contingat in aestate cum in ea contingat grando
13. Quare in sola aestate contingat fulmina
15. De cometa
17. De refluxionibus Oceani
19. De ortu ventorum
21. Unde sint fontes
23. Unde aqua putei et fontis sit frigida in aestate, in hieme calida
25. Unde diluvium
2. Qualiter V zonae sint in aere et non in aethere
4. Unde sint pluviae
6. Qualiter humorem sursum elevet
8. De arcu coeli
10. Unde grando, nix
12. De tonitruis et fulminibus
14. De eo quod stellae videntur aliquando cadere
16. De situ aquae
18. Unde fluctus maris
20. Unde quaedam aqua sit dulcis quaedam salsa
22. Unde putei
24. Unde exustio
26. Unde sit quod in lunatione modo crescent humores modo decrescent

I De aere

(§7) Aer igitur est a luna usque ad terram, qui quanto est terrae propinquior, tanto humidior et spissior; quanto remotior, siccior et splendidior. Hic cum sit suppositus soli, ex eo calorem et lucem accipit. (§8) Sed quoniam sol terminos torridae zonae numquam excedit, illam partem aeris ex vicinitate accedit, remotas vero expertes sui caloris relinquunt flumque ex vicinitate terrae et aquae frigidae.

II Qualiter quinque zonae sint in aere et non in aethere

(§9) Positae vero in medio ex utraque intemperie hinc et illinc temperantur. Sunt ergo in aere quinque diversitates, quae ab antiquis quinque zonae dictae sunt, non ut quidam aestimant, super lunam. (§10) Ibi nempe omnia sunt immutabilia, quia illic nulla est contrarietas. Cum enim ibi sit aether, qui ignis dicitur corporaque stellarum ignea, unde in aliqua parte erit frigus? (§11) Sed scio istos ex verbis philosophorum errasse, qui quinque zonas in coelo esse pronuntiant, ut Virgilius
quinque tenent coelum zonae.

(§12) Contra hoc geminam habemus defensionem. Prima est quod aer saepe vocatur coelum, unde dicitur “aves coeli”. (§13) Secunda est quod quinque partibus aeris quinque partes aetheris superpositae sunt vocaturque pars aetheris nomine partis aeris sibi suppositae diciturque pars superposita frigidae

frigida, quamvis in ea nullum sit frigus, (§14) pars superposita torridae torrida, non quia in aethere aliquis sit fervor caloris.

III Quare superior ignis non sit fervens

Est enim ignis superior ita subtilis, quod accendere aliquid non potest, donec humido se misceat et spisso. (§15) Ista eadem diversitates ex aere superposito in terra sunt. Qualitas quippe aeris terram subiectam inficit. Sunt ergo quinque zonae in aere, quinque in terra. (§16) De aere ergo nostrae habitabili superposito disseramus ostendentes, quae in eo et unde sint diversitates, a pluvia, quae est omni tempori communis, incipiamus.

IV Unde sint pluviae

(§17) Pluviarum ergo diversae sunt causae. Aliquando namque spissus fumus evaporat et humidus, qui dum ascendit, minutissimae guttae se involvunt, quae grossiores et graves factae cadunt fitque pluvia. (§18) Aliquando vero aer ex frigiditate terrae et aquae spissatur transitque in aqueam substantiam, quae calore solis, ut glacies ab igne, dissoluta cadit per minutas particulias. (§19) Aliquando vero ad nutrimentum sui caloris solem attrahere humorem contingit, et quod in illo liquidius est, in igneum transit substantiam, quod vero gravius, deorsum cadit. Unde post acutissimum calorem videmus contingere pluviae inundationem.

V Quare sol calefaciat terram et ignis superior non

(§20) Habet autem quaestionem: cum proprium sit ignis tendere sursum, unde est quod radii solis et calor ad terram tendunt? Ad quod dicimus, quod sol est igneae naturae, non quia ex solo igne constet, sed quia in eo dominatur. (§21) Praedocuimus enim corpora stellarum ex quattuor elementis esse facta dominante tamen igne. Cum ergo sol ex quattuor constet elementis, quamvis igne dominante, quod in eo ex aqua et terra est ad simile, i.e. ad aquam et terram tendit. (§22) Sed quia a caloris fonte procedit, secum defert aliquid caloris, quo terra et aqua calefiunt.

VI Qualiter humorem sursum elevet

(§23) Et quoniam est natura caloris ascendere, calor, qui praedicto modo descenderat, revertendo secum aliquid humoris elevat, quod ebulliendo in sui substantiam transmutat. (§24) Si ergo proprie volumus loqui, dicamus quod sol sursum humorem elevat, non attrahit, ideoque fons dicitur caloris, quia sic subdita calefacit. (§25) Cum enim sit elementum non ex elementis factum, nihil est in eo, quod ad inferiora descendat. Inde vero est, quod pars aeris et terrae soli subdita, est fervida, remotae autem frigidae, etsi sint aetheri subiectae.

(§26) Sed dicet aliquis: “Nonne ignis, ubicumque est, calidus est?” Cui dicimus non nisi humido et spiso mixtus. Quamvis ergo super lunam sit ignis, non est ibi fervor (deficit enim humida et spissa materia, qua accendatur ignis) neque frigus neque obscuritas, sed unus et continuus splendor, neque aliqua mutabilitas. (§27) Sed dicent, quod Arisoteles ait “Impossibile est ignem non calere”; dicimus Aristotelem ibi locutum esse de hoc inferiori igne, qui semper alicui spissae materiae mixtus numquam calere desinit, vel dicamus, quod dicit ignem semper calere non actualiter, sed naturaliter.

(§28) Quarta causa pluviarum est ventus elevans humorem de stagnis, fluviis et lacubus. Inde est, quod ranunculi et pisces a multis visi sunt de aere cadere.

(§29) Cum enim, ut praediximus, aqua a vento subtollatur, contingit quod ranunculos et pisces secum elevat, quibus e naturali gravedine descendenteribus stupent ignorantes.

(§30) Nullum ergo tempus anni immune est a pluvia. In omni namque vel fumus humidus evaporat vel aer ex frigiditate spissatur vel humor calore vel vento elevatur.

VII Unde videatur quod sanguis pluat

(§31) Haec pluvia, quandoque plus solito spissata, ex nimio calore incensa, fit ad modum sanguinis rubea et spissa. Quod videntes physicam ignorantes dicunt sanguinem pluere. (§32) Inde verisimile est dictum esse quod “ante finem huius saeculi guttae sanguinis cadent”, quia cum debeat exustione finiri, ut testatur scriptura, quae dicit “ignis in conspectu eius exardescet” et alia, “qui venturus est iudicare vivos et mortuos et saeculum per ignem”, aquae ex calore in nubibus suspensae ex fervore spissabuntur et incensae rubeaeque factae ad similitudinem sanguinis cadent.

VIII De arcu coeli

(§33) Et quoniam in pluvioso tempore arcus discolor in nubibus apparet, unde existat et unde tot in eo appareant colores doceamus.

(§34) Cum, ut praediximus, calor solis humorem elevet vel fumus humidus evaporat, aqua in nube ut in vitro vase ex splendore solis relucet, et ubi est tenuior et calidior, rubeum ostendit colorem; ubi spissior, purpureum vel nigrum.

(§35) Inde est, quod arcus ille numquam nisi in opposita parte soli relucet. Aer enim, vicinus soli ex eius splendore ita irradiatus, quod diversi in eo colores apparent. – Visis ergo causis pluviarum et arcus coelestis de grandinibus disseramus.

IX Unde grando

(§36) Cum igitur praedicto modo humor elevetur, contingit saepe esse in superioribus ventum frigidum et siccum, qui guttas aquae ex frigiditate conge-

lans transmutat eas in lapideam substantiam et (quia guttae aquae rotundae sunt, quod potest probari per rotunda foramina, quae agunt in lapide assiduitate cadendi) grando rotunda descendit.

X Unde nix

(§37) Nives vero fiunt, si praedictae guttae, antequam grossae sint spissataeque, congelantur. Hic subicient: “Cum in aestate saepe grando contingat, quare in eadem circa inferiora montium numquam nives contingunt?” Contra hoc dicimus in aestate humorem ex calore altius elevari elevandoque guttas involvi, quae grossiores factae frigoreque congelatae grandinem gignunt. (§38) In hieme vero, quia frigus circa terram est, guttas aquae, antequam grossae factae sint, ex frigiditate temporis constringi et in nivem transmutari.

XI Quare numquam nives contingant in aestate, cum in ea contingat grando

(§39) In aestate vero, quia frigus circa terram non est, donec in altum elevatae grossae et spissae fiant, non congelantur. Numquam ergo nix est in aestate, etsi in ea saepe sint grandines.

XII De tonitruis et fulminibus

(§40) De tonitruis vero et fulminibus, unde et qualiter contingant, disseramus. – Fumo igitur humido, ut praediximus, ad superiora ascende, cum ad summum aeris pervenerit, ex preponderatione humoris movetur summa aeris, cuius particulae ad modum undarum aquae sibi occurrentes fragorem tonitri faciunt. Ex motu vero aer calefactus transit in igneam substantiam fitque coruscatio, quae quamvis cum fragore fit, citius tamen ad nos pervenit, quia visus velocior est auditu. (§41) Cum ergo fit praedictus partium ex fumo humido spissato occursus, generatur impetus, qui si ascendit sursum, est fragor sine fulmine; sin autem impetus ille deorsum tendat, tamen tantus non fit, quod usque ad obstaculum pervenerit, nondum est fulmen; (§42) cum vero ad obstaculum pervenit, obstantia findit. Sed quia proprius est motus aeris tendere sursum, nulla materia exire vetante revertitur “sparsosque recolligit ignes”. (§43) Si vero in hac inferiori parte aeris multus sit humor, aer existens in illo impetu igniri non potest fitque fulmen findens, non urens. Sin autem ibi non sit humor, ex motu et siccitate ignescit fitque fulmen urens.

(§44) Est ergo fulmen pars aeris collisione aliqua usque ad obstaculum cum impetu veniens. Tonitruum vero est partium aeris sibi cum impetu occurrentium sonus. Coruscatio vero est pars aeris ex impetu ignita et splendens.

(§45) Non est ergo fulmen lapidea substantia, ut quidam asserunt. Si enim lapidea esset substantia, non huc et illuc discurreret nec sursum reverteretur et, cum aliquem feriret, carnem et ossa comminueret. Ideo fulmen saepius alta sternit, quia cum ab alto obliquando descendit, citius alta repetit. (§46) Sed quia quorundam est sententia quaedam fulmina esse lapideam substantiam,

ne ex ignorantia vel invidia videamur eam vituperasse vel tacuisse, breviter eam exponemus. (§47) Ajunt quod cum fumus humidus ad superna ascendit, cum eo elevatur aliquid terreae substantiae, quod ex calore solis in lapideam spissatur substantiam contineturque in concavitate nubis, donec impetu aliquo nubes dividitur, unde lapis ille impulsus altum aliquod percutit. (§48) Hic subiciet aliquis: "Cum in omni tempore anni fumus humidus, ut praediximus, ascendat, quare in omni non contingunt fulmina et tonitrua?" Cui dicimus: Etsi ex fumo humido ascendentे habeant fieri, non fiunt tamen inde, donec ad summum aeris pervenerint, quod per simile maris potest probari: (§49) Cum enim mare ex fumo terrae ascendentе in fundo commoveatur, ex spissitudine tamen non potest huc et illuc impelli, sed cum usque ad summum commotio illa pervenerit, huc et illuc undae impelluntur fitque tempestas. Quod vero a fundo tempestas maris incipiat, ex hoc potest probari, quod phocas undas agitantes ante tempestatem videmus, ut enim ait Plinius: naturae sunt dormitoriae inque fundo maris dormiunt. (§50) Fumo tamen, ut praediximus, fundum maris commovente excitati ad summum ascendunt. Quod videntes nautae experientia certi, etsi de physica incerti tempestatem futuram praedicunt, quippe iam incepit tempestas in fundo.

(§51) Simile vero est in aere. Dum enim aeris inferiores partes obtinet fumus, ex spissitudine non potest huc et illuc impellere aera; sed cum ad summum pervenit, huc et illuc ex labilitate eum impellit fiuntqua tonitrua et fulmina.

XIII Quare in sola aestate contingant fulmina

(§52) In hieme vero, etsi aer spissus sit, non est tantus calor, quod spissus fumus usque ad summum possit erigi, nec etiam in vere. Remanens vero in inferiori parte aeris ventos et pluvias gignit. In aestate vero, cuius est maximus fervor, usque ad summum elevatur fitque partium aeris diversa incurso, unde contingunt fulmina et tonitrua. In autumno vero, quia est frigidus et siccus neque est humor, qui elevetur, neque calor, quo elevetur.

XIV De eo quod stellae videntur aliquando cadere

(§53) In eodem aere videntur stellae nulla cadente aliquando cadere. Cum enim igneae sint naturae et proprius locus stellarum sit aether, numquam ad terram descendunt. Iterum cum maximae sint, etsi ex remotione parvae videantur, si aliqua ex illis caderet, totam terram vel maximam partem eiusdem occuparet. (§54) Non ergo cadunt, sed cadere videntur. Saepe etenim in superioribus partibus aeris est ventus et commotio, etsi non sit in inferioribus. Ex ea commotione aer ignitus et splendens per aera discurrit. (§55) Qui cum iuxta aliquam stellam splendere incipit, splendore suo visum illius stellae nobis aufert videturque, quod stella illa occiderit. Sed dicet aliquis: "Unde est ergo, quod postea stellam ipsam non videmus?" (§56) Huic dicimus stellam eandem a nobis postea videri, sed eam esse nesciri. Cum enim, ut praediximus, aer

ignitus decurrat, aer spissior et inde tardior subsequitur, qui inter nos et stellam illam interpositus visus eiusdem nobis aufert. (§57) Sed antequam transeat et stella illa appareat, firmamentum, quod semper ad occasum tendit, stellam illam ad ulteriora secum detulit cumque appareret, quia in alio loco quam ante esset, videtur, alia stella reputatur.

XV De cometa

(§58) De cometa vero, quae in mutatione imperii apparet, hoc sentimus, quod stella non est, quia nec de infixis est neque aliquis planeta. Quod vero de infixis non est, ex hoc apparet, quod motus illius sentitur. (§59) Planeta vero non est, cum extra zodiacum saepe videtur nec motum planetarum sequitur. Si iterum stella esset, in aliquo esset hemispherio. Cum igitur stellae eiusdem hemispherii apparent, unde ista, quae maior videtur, non apparet? Non est ergo stella, sed ignis iuxta voluntatem creatoris ad aliquid designandum accensus.

XVI De situ aquae

(§60) Quoniam de aere et eis, quae in eo contingunt pro affectata brevitate transcurrimus, de aqua et situ eiusdem dicere incipiamus. – Sapientia igitur divina sine calore et humore nihil posse vivere praesciens, terram vero et aquam frigidas esse, ut in ea aliquid vivere posset, fontem totius caloris, i.e. solem, ut aequaliter hinc et illinc terram calefaceret, super medium terrae posuit. (§61) Sed quia ex solo calore nihil vivere posset, in medio eiusdem fonti caloris fontem humoris supposuit, ex quibus hinc et illinc terra temperatur. (§62) Est ergo fons humoris in medio torridae zonae in modum aequinoctialis circuli terram circumdans, qui ideo a pluribus esse non creditur, quia propter nimium fervorem ad ipsum non pervenitur. A physicis tamen praedicta necessitate esse creditur verumque mare appellatur.

XVII De refluxionibus Oceani

(§63) Hoc vero mare, cum usque ad occidentem venerit, duas refluxiones ibi agit, quarum una ad austrum, alia ad septentrionem vergitur latera terrae sequentes. Similiter in oriente duas facit ad praedicta se vergentes.

XVIII Unde fluctus maris

(§64) Cum vero haec occidentalis refluxio et illa orientalis ad septentriones se vergentes sibimet occurront, ex repercussione ingurgitatur mare retro fitque famosa accessio et recessio Oceani, quae fluctus maris dicitur. Similiter aliae duae in alio capite terrae sibi currentes.

(§65) Sunt alii qui dicunt fluctus maris montes subditos mari causam esse. Cum enim usque ad ipsos mare pervenit, retro cadit et ingurgitatur imple-

turque retro alveus, sed ante expletur; cum iterum revertitur, expletur retro, sed impletur ante.

(§66) Praedicta occidentalis refluxio ad septentrionem vergens, cum iuxta latera terrae tangens Africam usque ad finem eius pervenerit, inter Calpem et Atlanta usque iuxta Hierusalem Mediterraneumque Mare vocatur diversa a diversis regionibus nomina accipiens. (§67) Qualiter vero ascendat et descendat, si quis scire desiderat et quae nomina ex quibus regionibus contrahat, mappam mundi consulat. Sed quia facilius illabitur animo oculis subiecta descriptio, id quod dicimus oculis subiciamus: [*sequitur imago refluxionum*].

(§68) Praedicta occidentalis refluxio ad septentrionem se vergens ex Atlante monte adiacente Atlanteum vocatur, infra quae est Anglia et aliae vicinae insulae. Ex orientali refluxione ad septentrionem se vergente nascitur Indicum mare. Similiter in aliis refluxionibus ad austrum se vergentibus credendum est diversa maria nasci.

(§69) Sed hoc nostra attestatione describi non debuit, quia propter torridam interiectam situs illarum nobis incognitus perseverat. Et quia nostra sententia est ex illis refluxionibus ventos nasci, de ortu illorum disseramus tam cardinalium quam collateralium.

XIX *De ortu ventorum*

(§70) Cum igitur, ut praediximus, in occidente ex illo fonte totius humoris duae refluxiones, una ad austrum, alia ad septentrionem, dividantur, in illa separatione aquarum movetur aer. Sed si tantus fuerit impulsus, quod usque ad nos pervenerit, generat ventum, qui Zephyrus vocatur; duae vero orientales sua divisione et motu generant ventum orientalem, qui Eurus nominatur.

(§71) Cum vero orientalis et occidentalis ad Septentrionem vergentes in medio sibi occurrent, movetur aer fitque ventus septentrionalis, qui Boreas dicitur, qui ideo frigidus est, quia in frigida zona oritur, siccus vero quia nubes de hoc angulo terrae ad medium fugat estque inde pluviosus iuxta fines torridae zonae. Cum vero transit torridam zonam, calefit, etsi nobis sit frigidus, ibi tamen est calidus.

(§72) Similiter cum duae vergentes ad austrum in medio sibi occurrent, generatur auster, qui, etsi ultra torridam zonam frigidus et siccus ut apud nos boreas, quippe cum in frigida zona oritur, quia cum transit per torridam calefactus ad nos pervenit calidus fungandoque ante se nubes ad angulum terrae, in quo habitamus, generat nobis pluvias estque nobis ex accidente calidus et humidus, etsi in sua origine frigidus et siccus. (§73) Viso unde quattuor cardinales venti orientantur, videamus unde sint quattuor collaterales.

(§74) Si in duabus praedictis refluxionibus ad septentrionem vergentibus Boreamque praedicto modo generantibus hoc contingat, quod orientalis ex aliquo accidente sit velocior, ultra medium septentrionis occidentali occurrat nasciturque ventus collateralis inter Boream et Zephyrum. Si vero occidentalis

ultra medium orientali occurrit, fit ventus collateralis inter Boream et Eurum. (§75) Similiter si aliae duae refluxiones ultra medium modo hinc modo illinc sibi occurrant, duos collaterales ventos generant, unum inter Eurum et Austrum, alterum inter Austrum et Zephyrum.

(§76) Sed quia oculis subiendo figuram minuemus laborem unam similem praecedenti faciamus, in qua non in medio refluxiones sibi occurrant ut in prima, ut ex illa cardinales, ex hac collaterales intelligamus. Sed quia non in una figura plus quam duos potuimus ostendere, per simile istarum de aliis intelligatur [*sequitur imago collateralium*].

(§77) Quaeritur, si ex praedictis causis contingent venti, cum cotidie refluxiones dividantur sibique occurrant, quod testantur cotidiani fluctus maris, quare cotidie ventus non contingat? (§78) Cui dicimus quod, etsi cotidie contingent, non tantum impetum faciunt, quod usque ad nos perveniant. Saepe vero contingit, quod non putamus ventum esse, in aliis regionibus vel in superioribus aeris partibus tamen sit, non tamen a nobis sentitur.

(§79) Sunt qui dicunt cavernas terrae esse causas ventorum. Cum enim eas subintrant partes aeris, ex labilitate una intrante alia nititur exire fitque conflictus, quo aer commotus generat ventum. Inde est quod Aeolia, quae cavernosa est, regio ventorum dicitur. (§80) Alii dicunt fumum humidum ascendentem ex preponderatione sua aera movere ventumque generare. Nos vero et primum et secundum et tertium causam esse dicimus.

XX Unde quaedam aqua sit dulcis, quaedam salsa

(§81) Postquam de fonte totius humoris et ortu ventorum docuimus, unde aqua salsa sit doceamus. – Naturaliter ergo sapor aquae insipidus est. Unde naturale flegma est insipidum. Ex accidente tamen fit salsa, cuius ratio talis est:

(§82) Cum mare, ut praediximus, torridae zonae sit suppositum, ex calore spissatur fitque salsum. Certum nempe est per ebullitionem aquam transire in salem. – Sed dicet aliquis: “Cum ex hoc principio salso omnes aquae nascantur et ad idem revertantur testante Salomone, qui ait: ‘Ad loca, unde exeunt aquae revertuntur’ (neque enim credendum est aquas adnihilari, sed circulariter reverti) – unde est, quod quaedam aquae sunt dulces, quaedam salsa?”

(§83) Huius haec est solutio: Cum terra cavernosa sit, aqua ex labilitate sua subintrat. Quae per cataractas transiens colatur et tenuatur salsumque amittit saporem,

XXI Unde sint fontes

quae ad terrae superficiem erumpens fontes et inde diversos rivulos dulcis saporis gignit.

XXII Unde putei

(§84) Sed de puteis, unde habeant humorum, dissensio est: “Si enim a cataractis ut fontes haberent principium, implerentur et decurrerent”. Contra

quod dicimus: (§85) Etsi a cataractis habeant principium, non implentur tamen, contingit enim cataractam ibi non finiri, sed hinc et illinc esse, unde ultra transit aqua putei, sed non sursum ebullit. Ubi vero est fons, finita est cataracta. Inde aqua propter spissitudinem terrae non valens ultra defluere, cogitur sursum ebullire.

(§86) Sunt alii, qui dicunt non esse ex cataractis principium putei, sed ex sudoribus terrae. Cum enim terra aliquid humoris contineat, si perforata est, descendunt guttae aquae ad modum sudoris hominis; inde est aqua putei.

(§87) Nobis vero videtur ex utroque esse causam putei. Quod enim ex cataractis sint, ex hoc comprobatur, quod iuxta flumina statim reperitur aqua putei et quod contingit saepe uno puteo post alterum facto aquam de primo auferri.

(§88) Quod vero ex sudore terrae sint, probatur per hoc, quod in siccis et editis locis aqua putei reperitur.

XXIII Unde aqua putei et fontis sit frigida in aestate, in hieme calida

(§89) Quod vero aqua fontis et putei in hieme sit calida, in aestate frigida, sic contingit: cum hiems naturaliter sit frigida, ex frigiditate pori terrae constringunt nec potest calor evaporare, qui remanens intus terram calefacit et aquam. (§90) In aestate vero poris superficie terrae ex calore apertis fumus evaporat minuiturque calor. Inde aqua abintus erumpens exit frigida. Est ergo aqua putei in aestate frigidissima, aqua vero fontis, quia propinquior est calido aeri, minus frigida, minus adhuc aqua fluviorum, minus pluviarum.

(§91) Sic ergo dulcis aqua colando per cataractas terrae fit, sed aquae illae, quae ex praedicto humoris fonte exeunt per superficiem terrae, non per cataractas, spissae sunt et salsa mariaque vocantur.

XXIV Unde exustio

(§92) Et quoniam communis fuit philosophorum sententia terrena modo diluvio, modo exustione finiri, unde utrumque contingat, videamus.

Cum aqua, ut praediximus, fonti caloris sit supposita, contingit humorem paulisper crescere caloremque superare, donec ad id creverit, quod nullis litoribus detentus per terras se diffundens terrena submergit. (§93) Qui cum ex calore solis et siccitate terrae desiccatus sit, contingit calorem paulisper crescere humoremque superare, donec ad id creverit, quod per terras diffusus eas adurat.

XXV Unde diluvium

(§94) Sunt qui dicunt ex communi elevatione planetarum vel depressione ea contingere. Si enim omnes planetae simul eleventur plus solito, a terra remoti minus de humore consumunt. Unde humor crescens per terras se diffundit fitque diluvium. (§95) Sed si unus vel duo vel tres eleventur sine aliis, non tantum humor excrescit. Quod enim crescit, ex istorum elevatione, desiccatur

ex aliorum propinquitate. (§96) Si enim omnes simul deprimantur, ex vicinitate adurunt terras fitque exustio. Sed si duae vel tres sine aliis deprimantur, non fit exustio, quia quod istae ex propinquitate magis faciunt, aliae remotae faciunt minus. (§97) Et attendendum, quod diluvium aliud commune, aliud particulare. Commune vero continuum post aliud esse non potest, sed proprium potest, sicque alternatim pereunt temporalia. Unde quia in tempore Noae per diluvium mundi fuit destructio, per exustionem mundus iste finietur.

XXVI Unde sit quod in lunatione modo crescent humores, modo decrescent

(§98) Sed quoniam in fine huius voluminis de mari habitus est tractatus, unde in primis septem diebus lunationis fluctus illius decrescant, in aliis septem crescant, in tertia septimana decrescant, in quarta crescent, videamus. – Cum igitur interlunium est, quia totus splendor solis, qui eam accendit, est super aera, subditum, non potest tenuare neque humorem desiccare; est ergo tunc plenus fluctus. (§99) Sed cum splendor incipit descendere, accenditur luna desiccatque aera minuitque humorem. Quantoque plus descendit splendor, desiccatur humor, et hoc usque ad septimum diem. Septima die, quia tota medietate accensa est, mediante aere calefacit humorem, qui bulliens sursum elevatur, et sic usque ad decimam quartam diem crescit fluctus. (§100) Sed quia in tertia hebdomada calor elevans in ea minuitur, fluctus maris minoratur. In quarta vero, quia splendore ascidente calor deficit, spissatur aer humorque crescit et inde fluctus maris usque ad novilunium.

CONSPECTUS LCTIONUM

- §1 studiis: studio Par 3, Zür 1; negotiis Vi 1,2; Mo 7,8, Lo 4 / multos: *om* Mo 3,5 / *eam om.* Mo 2,6; Mo 7,8, Lo 4; Vi 3, Zür 2, Oxf 1, Lo 1,3 / particulis: Vi 1,2,3, Mo 7,8, Lo 4; Mo 2, Lo 1,5, Vat 1, Par 5; Par 4, Bas; Tur (*qui exhib.* partic. vel pannic.) / putantes Mo 7,8, Lo 4 / *dignoscimus* Zür 1, Par 3, Hon
- §2 clamantis Vi 1,2, Mo 7,8, Lo 4, Laur; declamantis Par 1, Zür 1 / remaneret Vi 1,2, Mo 7,8, Lo 4; Bas, Par 4; Zür 2
- §3 et nosse: et *om.* Vi 1,2, Mo 7,8, Lo 4; Par 4, Bas; Mo 4, Lo 1
- §4 protin. *om.* Lo 2 (*non* Par 7) / ipsum: suum Par 4, Bas / actor.: Mo 1,6², Tur; Vat 2, Mo 5; Par 7, Oxf 1 / et Hor. *om.* Par 3, Zür 1 / invenire Mo 7,8, Lo 4; Mo 9
- §5 venatorum: Mo 7,8, Lo 4; Par 4, Bas; Zür 1, Laur; Oxf 2, Leyd, Lo 2,3 / per aest. *om.* Par. 7, per *om.* Lo 2 / verit. *om.* Par 1,5 / non ling. Mo 7,8, Lo 4, Mo 6
- §6 et quon. *om.* Par 3, Mon 9, Zür 1, Laur; Vat 1 / ornatu eiusdem: ornatu eius satis docuim. *omissis ceteris* Vat 2, Col, Mo 3,5 (*in quo omissa sequuntur*)

tur post docuim.), Mo 4 / de orn. eius Lo 4, de eius orn. Par. 7, Lo 2 / illi coni. et subd. illi Mo 3,5; et subd. *om.* Erf 1, Erl 2 / quae diversitates et unde Vi 1,2, Mo 7,8, Lo 4

Conspectum exhibent ante opus totum, i.e. ante librum primum Mon 7,8; Erf 1 et Par 7 hunc praebent ordinem: 1–18, 24–26, 19–23; *nullus conspectus in Leyd / 2:* quare quinque Mo 6, Erl 2; Vi 1,2; Mo 3,4, Vat 2, Par 1 / et non in aeth. *om.* Par 3,7, Vat 1 / sint in aeth. *omissis* aere et non in Par 4, Bas / 5: et super. ign. non Par 4, Bas / super. non et qual. *per continuationem* Mo 1, Tur, Zür 2, Lo 1; Vi 2,3; Par 1, Mo 9 / 10: nix et quare *contin.* Par 4, Bas / 12: De ton., De fulm. et quare in sola aest. Par 4, Bas / 14 aliqu. *om.* Vi 1,2, Mo 9 / 16: de aestu aquae Par 4, *non* Bas, *om.* Par 3,7, Lo 2; Vi 3, Vat 1 / 25 Quando dil. Vi 3, Lo 1, Mo 2 / §7 igit. *om.* Par 4, Bas / et quanto Vi 1,2, Mo 7,8, Lo 4 / lucem: humorem Par 3, Hon; splendorem Vi 1, Mo 7,8, Lo 4 / suscip. Vi 3, Lo 1

§8 numquam: non Mo 1,2,4, Tur, Zür 2, Erl 2; Vi 1,2, Mo 7,8, Lo 4; Par 4, Bas; Par 1, Vat 1, Leyd / ex vicin. sui Vat 2, Col, Mo 3,5 (*qui sua scr.*), Mo 4 / cal.: fervoris Vat 2, Col, Mo 3 (*non* 5), 5, Bda / accedit – vicinit. *om.* Mo 8, *non* 7 / fiuntque – temper. *om.* Par. 3, Hon.

§9 aere: aethere Erf 1, Mo 6, Erl 2¹; Par 1,5, Laur; Par 4, Bas

§10 nempe: namque Par 4, Bas / quia ibi Mo 7,8, Lo 4 / ignea *om.* Par 3,7, Lo 2, Mo 9, Laur, Zür 1; Erf 1, Par 1, Lo 1

§11 istos: istis Vi 3, Lo 1 / quibus quinque zonae Erf 1, Tur, Mo 6, Lo 1 / ut Virg.: unde Virg. Par 1, Mo 9, Laur / zonae coelum Mo 1,2,4,6, Zür 2, Par 1

§12 dicitur: dicuntur (*ordine verborum saepe turbato*) Mo 2,6; Par 4, Bas; Vi 2,3; Par 3, Zür 1, Laur, Lo 2; Vat 1; dicimus Par 5,7; dic. *om.* Par. 1

§13 quinque partib. aeris quinque partes aeris Mo 7,8, Lo 4; quinq. partib. aeth. quinque part. aeris Vat 2, Col, Mo 3,5, Bda

§14 torridae torr.: fervidae fervida Mo 7,8, Lo 4 / aliquis *om.* Par 4, Bas / ita subt.: tam subtilis Vat 2, Col, Mo 3,5, Bda

§15 subiect. *om.* Vat 2, Col, Mo 3 (*non* Mo 5) Bda §16 a pluvia quia Mon 1, Par 1, Par 3, Zür 1 / commun. *om.* Par 7, Lo 2 / incipientes Vat 2, Col, Mo 3,5, Bda; Mo 9

§17 creationis igitur pluviarum div. Par 7, Lo 2 / namque *om.* Col, Mo 9 /

§18 ab igne: ab *om.* Vat 2, Col, Bda / dissol.: desiccata Par 1,3, Hon, *sed* desicc. vel dissol. in Par 1 / per minutas: per minutissimas Par 3, 7, Lo 2, Oxf 2, Erl 2, Hon; in minutissimas Mo 2, Laur, Vat 1, Par 5; minimas Bas, *non* Par 4

§19 in illo: in eo Vat 2, Col, Mo 3,5; Mo 9, Par 1, Tur / cal.: solem Zür 2¹, solorem Zür 2 / conting. *om.* Par 3, Zür 1, Oxf 2; Erf 1, Par 5

§20 est autem quaest. Vi 3¹, Erl 2, Mo 2, Zür 2, Lo 1 / cum sit propr. Vat 2, Col, Mo 3,5, Bda; Vi 3 / non quia: non quod Vi 1,2, Mo 9

§21 esse facta – const. el. *om.* Par 3, Mo 9, Laur; Vi 3; Par 4, Bas / cum ergo – dominante *om.* Mo 7,8, Lo 4; Par 1 *exhib.* *simillimam omiss.*: facta

qua mvis igne tamen dominante quod / i.e. ad aq. *om.* Vat 2, Col, Mo 3,5,
Bda; ad terr. et aq. Par 3, Mo 9, Laur, Hon; Vi 1

§23 descenderat: descendit Par 4, Bas / revertens Vat 2, Col, Mo 3 (*non 5*), Bda
/ bulliendo Vat 2, Col, Mo 3 (*non 5*), Bda

§24 dicemus Vat 2, Col, Mo 3, Bda

§25 remota – frigida – subiecta Par 3, Zür 1, Laur, Hon; subiecta frigida sed
dicet Par 4, Bas

§26 mixtus: iunctus Par 3, Hon / ibi fervor ignis Mo 1,6, Par 5, Vi 3; non
est ibi fervor, non est ignis Par 7 / tamen neque frigus Vat 1,2

§27 dicent: dicunt Vi 1,2, Mo 7,8; Par 1, Mo 5; dicerent Par 4, Bas; dicet
Vat 2, Par 3, Zür 1; dicet aliquis Laur, Oxf 2, Lo 1, Par 5 / imposs. esse
Vi 1,2, Mo 7,8 / dicimus Arist.: dicimus eum Par 3, Zür 1, Laur, Mo 9 /
(locutum) esse: fuisse Par 3, Hon / de hoc inf.: hoc *om.* Par 3, Hon; Col²,
Mo 3; Erf 1 / dicamus: dicimus Par 1,3, Laur, Mo 9, Vat 1 / vel dicimus
ignem calere non act. Par 3, Zür 1,2, Laur, Mo 9 / non actu, sed natura
Vat 2, Col, Mo 3, Bda / pot. vel natural. Vi 1,2; Laur, Mo 5

§28 de stagn. et lac. et fluv. Col; Mo 7,8,9; Erl 2; de stagn. et lac. Inde Par 3,
Zür 1, Laur; Vat 1; de stagn. et fluv. Inde Vat 2, Bda, Hon; de stagn.,
de palud., de lac. Par 4 / inde est etiam quod Vi 1,2

§29 subtoll.: extollatur Mo 2, Lo 1, Laur / cont. ut Mo 5,7,8, Erf 1 / elevet
Vat 2, Col, Mo 3,5; Vi 1,2, Mo 7,8

§30 anni *om.* Erf 1, Mo 9, Par 5 / immune: in commune Mo 7,8, Lo 4

§31 haec: hinc Mo 2,9 / et ex nimio Vat 2, Col, Vi 3 / cal. et incensa Mo
1,6, Tur, Zür 2; Par 3, Zür 1, Oxf 2; Erf 1; Par 4, Bas; ac incens. Vi 1 /
physicam rerum ignor. Vi 1,2, Mo 7,8; Par 1,3, Zür 1, Laur, Mo 9; Erf 1,
Erl 2

§32 saeculi: mundi Par 3, Hon / (script.) quae dicit *om.* Mo, 7,8, Lo 4 /
conspectu eius: consp. domini Vi 1,2, Mo 7,8 / exard.: ardescet Tur,
Laur; ardebit Par 4, Bas, Mo 9 / et alia: et alias Par 3,7, Lo 1, Hon / *inter*
ex et ardesc. deficit Monacensis alterius *pars prima eaque genuina, redibit*
in §99; ea pars quae sequitur deterior propiorque Monacensis 7,8 Pariso
sinoque 3 eiusque genti / aqua – suspensa – spissabitur – cadet Vat 2,
Col, Mo 3,5, Bda / expensae Par 3,7; Mo 7,8¹, Lo 4; extensae Mo 2,8¹ / et
incens.: quae incens. Vat 2, Col, Bda

§33 factae: effectae Vat 2, Bda / cadunt Vi 1, Lo 4, Mo 7; Mo 2,9 / et quon.:
est quando Par 3, Hon / existant Par 3, Hon / doceamus: dicamus Mo
2,9, Laur

§34 praedix.: supra dixim. Par 1,3, Zür 1, Mo 9, Laur

§35 in opp. sui parte soli Par 3, Hon / solis Vat 2, Erf 1 / div. colores in eo
Vat 2, Mo 2,6,9 / non appar. Erf 1, Tur

§36 aquae *om.* Par 3, Hon / grando rotunde Vat 1, Par 3; rotundus Mo 7,8,
Lo 4; Tur, Bas; Par 1,7, Mo 2,5,9

§37 Nives vero fiunt, si: nives vero (ergo Mo 2, Mo 7,8, Lo 4) sunt (*om.* Mo

- 7,8, Lo 4, Mo 2) supradictae guttae, anteq. Mo 2,7,8, Lo 4; Par 3, Zür 1, Laur, Mo 9 / antiqu. gr. sint spissatur et congel., *sive* atque congel. Vat 2, Col, Mo 3,5; Vi 1,2, Mo 2,7,8; Mo 1, Tur; anteq. spiss. et congel. *omissis intercedentibus* Vi 3, Lo 1
- §38 transmutari dicimus Vat 1, Par 7, Erf 1; transm. constat Par 1,3, Zür 1, Hon
- §39 numquam ergo in aest. nives Par 3, Zür 1, Hon; Vat 1 (*pro numqu. exhib.* nonquam Vat 2, Col) / saepe *om.* Par. 1,3,7, Zür 1, Hon / in ea sint (*sive sunt*) saepe Mo 2,7,8, Vi 1,2
- §40 vero *om.* Par 3, Mo 9, Hon, Bda / ascend.: tendente Mo 9, Hon
- §41 cum enim Par 4, Bas / *De cum ergo fit – occursum vide hunc conspectum lectionum:*
- c.e. sicut praediximus sparsim ex f.h. spissati gen. imp. Par 3,7, Hon
 - c.e. sicut praediximus sparsim ex f.h. spissato gen. imp. Zür 1
 - c.e. fit praedictarum particularum occursum Vat 2, Col, Mo 3
 - c.e. fit praedictus partium ex f.h. spissatarum concursus Mo 2,7
 - c.e. fit praedictus partium ex f.h. spissatarum occursum Vi 1,2, Mo 8; Par 1, Mo 5
 - c.e. fit praedictus part. ex f.h. spissatarum praedictus occ. Vi 3
 - c.e. fit praedictus partium ex f.h. spissati praedictus occ. Mo 1, Tur (*qui conc.*)
 - c.e. sit praedictus partium ex f.h. spissato praedictus occ. Erl 2, Lo 1
- Quo e conspectu facile colligas* Par 3,7, Zür 1 *arte cohaerere, itemque* Vat 2, Col, Mo 3 *necnon* Vi 1,2, Mo 2,7,8 (*quorum proavus dupl. praebeuerat lectionem*), Mo 1 *et* Tur *familiares esse dupli lectione hoc loco neglecta*, Vi 3 *conflatum esse e gente* Mo 1, Tur *et familia* Vi 1,2, Mo 7,8 / ad obstac. perven. – obstac. §42 *om.* Erf 1, Erl 2, Par 3, Zür 1, Mo 9, Lo 1 / pervene-rit: perveniat Par 3, Zür 1, Laur; Mo 5 / pervenit, obstantia find. : perve-nerit Laur, Vat 1, Par 5, Zür 2; Par 4, Bas
- §42 proprium Par 3, Zür 1, Laur, Mo 9; Par 4, *non* Bas
- §43 sin autem – urens *om.* Vat 2, Col, Mo 9, Bda
- §44 perveniens cum imp. Erf 1, Par 1,3, Mo 6,9 / concurr. Mo 2, Vi 1¹,7,8; Erf 1, Vat 2
- §45 si ergo Mo 1,6, Vi 3, Lo 1 / cum aliquem: aliquid Mo 9, Erf 1, Erl 2, Bda / cum ab alto aliquando Mo 2,7,8; Lo 1,2,3,4; Mo 5,6; Par 1,7, Erl 2; oblique Col, Vat 1; Par 3, Zür 1, *qui vero obliquo scr.*, Mo 9, Laur; obl. *vel* aliqu. *om.* Par 4, Bas / repperit *seu* reperit *codd.*, repetit Mo 3, Laur / quoddam fulmen Vat 2, Tur, Vi 3, Lo 1, Par 4
- §47 isti: illi Vi 3, Lo 1 / superiora Vi 3, Lo 1, Erl 2, Bda / cum in eo aliq. Vi 3, Lo 1 / spiss. in lap. subst. Vi 1,2, Mo 7,8; Erl 2 / nubium Vat 2, Bda
- §48 dicet Vat 2, Col, Mo 3, Bda / ut praed. *om.* Vi 3, Lo 1 / habeant esse Par 3, Zür 1, Mo 9, Laur; Erf 1, Erl 2 / non fiunt tamen: fiunt *om.* Mo 2,7,8

- §49 tempest. *om.* Vat 2, Col, Mo 3, Bda / naturae: nautae Par 3, Hon / inque – dorm. *om.* Vat 2, Col, Mo 3, Bda / inque: quae in Par 3, Zür 1, Hon (*inversa fuerunt in et que in archetypo, id quod postea per paradiorthosin in mendam abiit etiam graviorem*; et in rem triviali modo reddentes Vi 1,2, Mo 7,8, *cf.* Mo 5 *qui et dorm.* in scr.
- §50 incipit Par 3,7, Zür 1,2, Hon, Bda; Erf 1, Vat 1
- §51 aeris *om.* Mo 2,7,8 / huc et illuc ex labil. eiusdem Vi 1,2,3, Mo 2,7,8; huc et illuc ex labil. eiusdem huc et illuc Mo 1,6, Tur *per repet.*
- §52 neque est humor: est *om.* Mo 1,6, Vi 3
- §54 non ergo Par 3, Zür 1, Laur, Mo 9 *et 3*; ergo *om.* Par 4, Bas / aeris *om.* Vi 3, Mo 6 / ex ea: ex qua Vat 2, Col
- §55 illa *om.* Vat 2, Col; Mo 2, Zür 1, Erf 1 / occid.: ceciderit Vat 2, Par 3, Laur, Hon, Bda (decid. Col)
- §56 stellam illam Par 3,7, Mo 9, Zür 1, Mo 2; Par 4, Bas (stell. *om.* Laur) / huic . . . nesciri respondemus Par 3, Zür 1, Mo 9, Laur *omittens* stellam / aer ig: *post hanc litteram deficit* Mo 2 *rediens in §99 / interpos.*: positus Vat 2, Col, Mo 5; Vi 1,2, Mo 7,8; Bas
- §57 illa *om.* Par 3, Zür 1, Hon / stella *om.* Vi 1,2, Mo 7,8; Mo 5 / reputatur: putatur Par 3, Zür 1, Mo 9, Laur; Vat 2, Col, Mo 3,5, Hon, Bda; Vi 3; deput. Mo 7,8
- §58 nec de infixis est: est *om.* Par 3,7, Laur; Vat 1, Vat 2, Erl 2, Mo 3,5; Zür 2
- §59 stella esset, esset in Mo 1,7,8,9, Vi 1,2; Zür 1 / accensus *post hoc verbum deficit* Vat 2 *praelucens*
- §60 et eis, quae: et eo, quod Par 3, Mo 9, (et de eo quod) Hon; Vi 3, Mo 5; et de eis, quae Vi 1,2, Mo 7,8; Bas; Par 1; et de his quae Erl 2, Par 5 / posse *om.* Erf 1, Vi 3, Mo 6 / esse frig. Par 1,3, Zür 1, Mo 9, Laur; Vi 3, Erf 1, Mo 3
- §61 eiusdem fontis Col; Erl 2, Par 1,5, Mo 6; Mo 7,8, Bas; fontem Vi 1, Erf 1; fons Par 7
- §62 quod ideo a plur. Mo 9, Laur; Par 4, Bas; Mo 7; Erf 1 / per nimium ferv. Par 3, Zür 1, Mo 9, Laur; Vat 1
- §63 agit: facit Par 3, Mo 9, Laur; Vi 1,2, Mo 7,8; Vi 3
- §64 praedicta latera Par 3, Laur, Mo 9, Hon; Vi 3; Mo 7,8; Vat 1; Par 5 / repercuss.: percuss. Mo 9, Zür 1, Vi 3; reprehensione Par 4, Bas / in alio cap.: alio *om.* Par 3, Zür 1, Mo 9, Laur; Erf 1
- §65 subditos maris Mo 1,6, Tur, Zür 2
- §67 oculis *om.* Par 3, Ziir 1; Mo 7,8; Hon / diximus Par 3, Hon
- §68 vicinae *om.* Vat 1, Vi 1
- §69 debent Mo 7,8 / propter torridam zonam Mo 9, Zür 1, Hon; Vat 1, Vi 3
- §70 Zeph. ventus Col; Mo 1,6, Tur / sua divisione et motu: sua divisione commotae *ordine verborum varie variato* Vi 1,2; Mo 3,5; Vat 1, Par 1, Erl 2
- §71 oriental. *om.* Mo 9, Zür 1, Laur / ad Sept. verg.: ad Austrum verg. Par 7, Mo 9, Laur; Par 4, Bas; Mo 7,8; Mo 1, Tur; Erf 1, *lacunam reliquerat*

- Mo 6; *varia lectio iam in antiquissimo exemplari, fortasse iam in archetypo / oritur: nascitur* Mo 9, Zür 1, Hon; Vat 1, Vi 3 / *inde om.* Mo 9, Zür 1, Hon; Vat 1, Vi 3
- §72 *oritur: oriatur* Mo 9, Zür 1, Hon, Bda; Vat 1, Vi 3, *fort. recte;* *nascitur* Vi 1,2, Mo 7,8 / *quia cum: quia tamen* Vi 1,2, Mo 7; Mo 1, Tur. *fortasse abbreviatura prave dissoluta, nil pluris momenti / calefactus: calef. est* Mo 9, Hon, *cf. calef. est et* Zür 1, Vi 3
- §74 *gener.: gignentibus* Vi 1,2, Mo 7,8 / *hoc conting.: hoc om.* Par 3, Zür 1, Mo 9, Hon; Vi 3, Vat 1 / *ultra medium septentrionis: u.m. septentrionem* Par 3, Zür 1; *u.m. septentrionalis* Par 1,7, Lo 2,3; *u.m. septentrionali* Mo 1,6, Tur, Zür 2; Par 4, Bas; Erf 1, Laur, Leyd, Vi 3 / *inter Boream et Eurum* Par 3, Zür 1, Mo 9; Vi 3 *omissis scil.* Zeph. – Boream et
- §75 *inter Austrum Zephirumque* Mo 1, Tur, *non* Mo 6
- §76 *non plus* Par 3, Zür 1, Laur, Mo 9, Hon; Vi 3, Erl 2, Mo 6²
- §77 *quaeritur autem* Mo 9, Laur, Zür 1 (*quare autem*), Hon; Vi 3 / *maris om.* Par 3, Zür 1, Laur, Mo 9; Erf 1, Vi 3 / *venti non contingent* Par 3,7, Hon, Bda; Vi 1,2,3, Mo 7,8; 3,5, Col
- §79 *una intrante et alia* Mo 9, Vi 3; *una intrante et alia exire nitente* Zür 1, Hon; *una intr. et alia nitente exire* Laur / *fitque: que om.* Par 3, Zür 1, Mo 9; Vi 3 / *Aeolia regio* Vi 1,2, Mo 7,8
- §80 *dicimus – docuimus om.* Par 3, Zür 1, Mo 9, Laur, Hon
- §81 *motu vent.* Vi 1,2, Mo 7,8 / *salsa om.* Mo 9, Erf 1
- §82 *teste Salom.* Zür 1, Laur, Hon; Vi 3 / *qui ait: qui dixit* Vi 3, Erf 1, Bda; *qui dicit* Par 3, Zür 1, Hon
- §83 *cuius haec est sol.* Par 3, Zür 1, Laur, Hon / *diversos om.* Par 3, Zür 1,2, Mon 9, Laur; Vi 3
- §86 *et inde* Zür 1, Mo 9, Laur; Vi 3
- §87 *nobis – causam putei om.* Col, Bda / *putei om.* Par 3, Zür 1, Mo 9, Laur, Hon; Vi 3 / *post alt. factum siccari. Quod conting.* Zür 1, Mo 9, Laur; Vi 3
- §88 *per hoc om.* Mo 1,6¹, Tur, Bda (ex hoc Mo 6²)
- §91 *colando om.* Vi 1,2, Mo 7,8
- §92 *fuit plurimorum sent.* Par 3, Zür 1 / *fonti totius cal.* Mo 7,8, Vi 3 / *superari* Vi 1,2, Mo 7,8
- §94 *dicant* Mo 1,6, Tur / *ea: eorum* Par 3, Zür 1, Laur, Vi 3; *earum* Mo 9 / *consumunt: sibi assumunt* Zür 1, Mo 9, Laur, Hon; Vi 3
- §96 *simul depr. om.* Par 3, Zür 1; *simul solum om.* Mo 9, Laur / *isti – alii remoti* Col, Mo 5; Vi 1,2; Mo 9, Laur; Vi 3; Erl 2
- §97 *tempor.: mortalia* Par 3, Zür 1, Mo 9, Laur, Hon; Erf 1, Vi 3
- §98 *(in) tertia – quarta cresc. om.* Par 3, Hon *soli; in aliis sept. – qu. cresc. om.* Par 7¹
- §99 *splendor incipit: cum his verbis reddit* Mo 2 / *septimum – septima – decimam quartam codices, qui numeros scripsere, omnes, exc.* Par 1,4 *qui* septimo die *exhibitent et* Mo 9, Vi 1,3 *qui decimum quartum praebent*
- §100 *hebdomade* Tur, Erf 1; *septimana* Col

Illud stemma, quod exaravi in editione libri primi, non omnibus partibus quadrat ad librum tertium, quare subiungam disputationem de stemmate brevissimam, ne afferam lectori languorem.

1. Par 3, Zür 1 hic illic exhibent mendam, quae in ceteris non invenitur, itemque Mon 9, Laur, quare haec duo paria ducas familias esse gentis illius interpolatae. Huic genti adnumeres Vi 3, cum hic codex, qui in libro primo maximi erat momenti, hoc in tertio incipiat facere cum interpolata recensione. Porro Par 1 saepius stat ab hac parte quam ut neglegas hanc familiaritatem, sed animadvertisendum hunc codicem non penitus tabe illa infectum esse.
2. Nunc demum et Vi 1,2 locum attribuere licet certum: hi et Mo 7,8, Lo 4 gentem formant ex duabus familiis, cui hic illic, sed parce et modeste accedunt Mo 3,5. Haec gens aspersa videtur illa tabe interpolationum, sed iterum parce et modeste tantum.
3. Sine ullo dubio indoles atque, ut ita scribam, ingenium earum lectionum variarum, quod exhibent gentes sub 1. et 2. infectae appellatae necnon Vat 2,3, Col, idem est atque constans sibi. Tamen Vat 2, Col haud ita saepe cum Parisino tertio eiusque contubernalibus facit sive cum Vi 1,2 ut fortasse exspectes, si recorderis ingenium interpolationum illorum idem esse eiusdemque notae. Solutio huius quaestions fortasse haec est: proavus Vaticani Coloniensisque, qui fortasse proavus Parisini quoque fuerat, coepit textum interpolationibus, variis lectionibus, glossis, etc. variare, qua via avus Parisini eiusque sodalium diutius longiusque progressus est quam parens Vaticani Coloniensisque, ita ut indoles remaneret eadem, sed in Vaticano Coloniensisque appareret rarius parcusque, in illa altera gente immodestius saepiusque.
4. Vat 1 haud malus saepius stat a Par 3 similibusque quam cum ceteris, quamquam hic illic cum Mo 7,8, Vi 1,2 pariter incedit itemque cum Lo 3.
5. Postremo res quaedam mira proferenda videtur. Quamquam omnes fere gentes tabe illa interpolationum permutationumque infectae sunt, soli Mo 1, Tur, Zür 2, porro hic illic Mo 6 ab illo contagio paene puri immunesque remanserunt. Qua de causa statuas fortasse Guilelmum exemplar operis sui edisse, de quo statim, ut solent, apographa quaedam exstiterunt, quorum filii posterique sunt Mo 1, Tur, Zür 2, prima pars Monacensis alterius, etc. Unum vero apographorum lector quidam sive tutor sive editor a Guilelmo ipso iussus certa ratione atque via commutavit, correcxit, explicavit glossis variisque lectionibus, ut evaderet nova quaedam recensio, e qua omnes fere gentes nostrae defluxere illa Monacensium excepta.

ACTA CLASSICA

Acta Classica is published annually by the Classical Association of South Africa. The journal has been in production since 1958. It is listed on both the ISI and the SAPSE list of approved publications.

Classical Association
of South Africa
P.O. Box 11500
Rivonia 2121
South Africa

For further information go to:
http://www.casa-kvs.org.za/acta_classica.htm